

STEFAN S. BOBTSCHEV
Président de la Société Slave
en Bulgarie

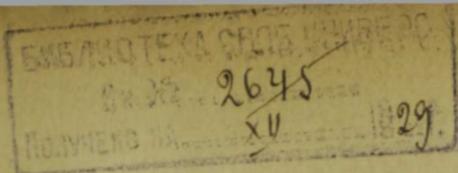
La portée des rapports Bulgaro- Serbes pour l'idée slave

СТЕФАНЪ С. БОБЧЕВЪ
Председателъ на Славянското Д-во
въ България

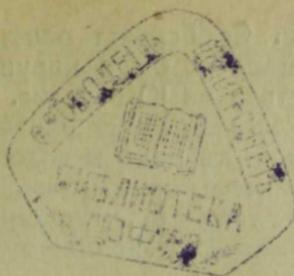
ЗНАЧЕНИЕТО НА СРЪБСКО-БЪЛГАРСКИТЪ ОТНОШЕНИЯ ЗА СЛАВЯНСКАТА ИДЕЯ

(Отпечатъкъ отъ Славянски Гласъ, Год. 1929, кн. III).

София,
Печатница „Витоша“
1929

II 1186
~~III 9-99~~

проф. С. С. Бобчевъ, председател
на Славянското дружество

Значение за славянската идея на сръбско-българските отношения.

Въ последнитѣ нѣколко месеци сръбско-българскитѣ отношения, които и по-преди не бѣха добри, се изостриха. Тѣ станаха тежки. Тежки и за дветѣ страни. Убийствата на българи по граничната линия въ западнитѣ чисто български покрайнини, откъснати отъ Царибродско, Трънско, Босилградско и отстълени на Сърбия въ Ньойи, зачестиха. Тѣ зачестиха до толкова, че обърнаха вниманието на европейския печатъ, на дипломацията. Може да се каже, че българското общество, както и българското правителство се отнесоха къмъ създаденото полвжение загрижено, но търпеливо и обективно. Но у насъ се заинтересуваха дипломати, и правителството не можеше да остане пасивно. То трѣбваше да даде обяснения. И паде ги на тѣзи дипломати, които искаха осведомления и правѣха „приятелски“ бележки.

Убийствата можаха да се премахнатъ много лесно, стига да пожелаеше Югославия. Всичко бѣше въ нейни ржце, стига да приемѣше Пиротскитѣ споразумения. Югославскитѣ управници, обаче, не утвърдиха тѣзи спогодби. Тѣ мълчаха за тѣхъ, а пандуритѣ действуваха на границата. Мръднѣха ли на нѣкъде дзввластници, за да си гледатъ полската работа, по тѣхъ стрѣлятъ. Трепять ги като пилци. „Тѣ пжтували, казватъ сръбскитѣ власти, безъ разрешение, санкцията била — стрѣляне“. Възмутително! Но сръбскиятъ печатъ оправдава това поведение. Оправдава го съ обвинения. Намѣрва го за най-естествено.

Въ срѣдитѣ на Славянското Дружество тѣзи кървави „конфликти“ произведоха и произвеждатъ дълбоко, тежко впечатление. Тѣ се питатъ, какво да се прави, за да се разумяатъ сръбскитѣ управници. Молби, увещания, представления, оплаквания? Та и оплаквания предъ кого? Българската общественостъ отчасти каза своята дума: Нека ОН

направи една анкета. Сръбският печатъ протестира противъ анкета. Това щѣло да бжде нарушение на независимостта, суверенността на Югославия. Никой нѣмалъ право, казватъ, да се мѣси въ вътрешнитѣ работи на Югославия. Тамъ всичко било въ редъ и доволно. Тамъ всичко било сръбско. Тамъ нѣмало малцинства. Ако имало виновни за нѣкакви атентати, това сж „македонскитѣ комити“. Обузпайте ги. Премахнете ги. Унищожете ги! И всичко ще утихне!

Така казватъ — така и пишатъ. Въпросътъ, впрочемъ, се измѣстя. Той взема невъзможна зв обсъждане насока. Особно отъ славянско гледище. Сърбитѣ заявяватъ, че тѣ дължатъ всичко на славянската идея, която ги освободи, спаси и възвеличи. Тѣ не признаватъ, че Македония не е сръбска. Югославянитѣ всички сж сърби. . . Ако нѣкои се опиратъ, и тѣ ще станатъ: ще се претопятъ. Отъ тамъ всичкото недоразумение.

Налага се, впрочемъ, една свѣтлина върху въпроса. Това е задачата на тази ни статия. Впрочемъ съ тѣзи бележки ние изказваме повечето една—болка на душата си..

I

Погледъ къмъ недавнашното минало.

Обтегнаха се отношенията между сърби и българи следъ междусъюзническата, още повече следъ голѣмата свѣтвна война. Сърбия стана наистина една велика държава. Тя има една обширна територия, каквато и най-голѣмиятъ сръбски шовинистъ не е бълнувалъ! Тя се помисли за още по-силна и по-магжца отколкото е въ действителность.

Поставена наредъ съ великитѣ победителки държави отъ Съгласиенето; имаща за себе си тѣхното съчувствие, между друго и заради голѣмитѣ жертви и страдания, които наистина понесе въ време на войната; встѣпила въ Малкото съгласиение — и засилена въ следствие на това, Сърбия се превъзнесе. Превъзнесоха се собствено управницитѣ—помислиха, че тѣмъ е позволено да пренебрегнатъ не само всѣки международно писано и неписано задължение, но и всѣко политически и човѣшки моралъ. Откакъ се състави въз основа на свобода, равенство и федеративни начала Югославия наречена сфициално съ тройното име „Кралство на С. Х. С.“, — сръбскитѣ управници и духовни водачи не искатъ да знаятъ, нито да чуятъ за федеративность, за права на малцинства, за друга народность освенъ сърбитѣ. Те прогласиха една чудна идеология: Югославия е Сърбия. Кралство на С. Х. С. е въ действителность велика, единна Сърбия. Никакви Хърватско, Далматинско, Словенско. Черногора. А

за Македония дума да не става: нѣма Македония, има Южна Сърбия. Въ Македония нѣма другъ елементъ, освенъ сръбскитѣ. Българи — никакви. И всѣки, който смѣе да говори и да пише иначе, той се преследва. Той се преследва като измѣнникъ, като смъртенъ врагъ на единното триименно кралство. Той даже не е и югославянинъ (?). Той не е и балканецъ! Ако бѣше такъвъ, той щѣше да се съгласи, че Югославия, т. е. Велика Сърбия трѣбва да се простира далечъ: отъ Триглавъ до Чаталджа, отъ Дубровникъ до Варна.

Създаде се и се разви единъ новъ великосръбски менталитетъ. Единъ страшенъ антиславянски, антидемократиченъ, античовѣшки менталитетъ. Всичко е позволено на великото сръбство въ Югославия, ако то има за цѣль да смаже всичко несръбско. Несръбското трѣбва да се претопи, да се асимилира, да изчезне, въ краенъ случай да се изтрѣби, унищожи. Този скръбенъ менталитетъ отъ войнитѣ насама охвана и проникна всички сръди, управляващи Сърбия.

Отъ тукъ преследвания на българскитѣ елементи не само въ Македония, но и въ българскитѣ покрайнини, откъснати отъ България и присъединени въ Ньойи къмъ Сърбия. Отъ тукъ гледането на всѣки буденъ македонецъ, който не се казва сръбинъ, като на комита, бунтовникъ, измѣнникъ, опасенъ врагъ на Югославия. Отъ тукъ процеситѣ, които не се свършватъ противъ македонци, що не се отричатъ отъ българщината си, които приказватъ български, които се казватъ българи.

Всичко българско въ Македония и въ западнитѣ чисто български покрайнини се преследва: книга, езикъ, име. Въ кралството на С. Х. С. не може да има български търговецъ, български индустриалецъ, защото подъ това име се крие български агентаторъ, крие се „комита“. Че въ България смѣло, свободно — както и подобава за братска страна — сж настанени сръбски търговци, занаятчии, предприемачи, много пжти повече обдагодетелствувани отколкото сж мѣстнитѣ граждани — това никакъ не стѣснява сръбскитѣ управници. Тѣ трѣбва да бжде. А може би да казватъ на ума си: „българитѣ сж будали, нима ще имъ подражаваме“?

Не! за българитѣ жестоки преследвания, и закриване границата. Известно време недопуснаха да иде нѣкой българинъ не вече въ Македония, но въ Сърбия. Българи, които искатъ отъ гарата да се отбиятъ за часъ два да видятъ Бѣлградъ, не бива!

Напраздно отъ България се исѣха помирителни, даже приятелски увещания! Напомняния, покани. Рѣдки мъдри сръби, добри славяни, се отзоваваха на тѣзи опити. Просте-

гнатата обаче ржка — да се тури край на враждебността, се отхвърляше от всички. Има, казаха въ Бѣлградъ, много, има още много грѣхове да изкупувате . . . И България продължаваше да изкупува и плаща: за „грѣхове“, макаръ и не нейни . . . и за чудовищни репарации, обезщетения, възнаграждения.

Наистина, при срѣщи на български интеллигенти, професори, учени, публицисти съ срѣбски въ Бѣлградъ или другаде, изказватъ се формални любезности. Много пжти тѣзи любезности бѣха даже чистосърдечни. Това зависѣше отъ лицата, които се срѣщаха и които се разбираха. Но управническата политическа линия не се промѣняше.

Въ нѣкои добри случаи, всички които се връщаха отъ Бѣлградъ, казаха радостно: „да не се отчайваме! има разумни срѣби — славяни! Тѣ ще пораснатъ на брой; тѣ ще създадатъ условия не само за едно успокояване (détente), но и за споразумяване (entente).“

Азъ лично бѣхъ свидетелъ на подобни любезности (въ Бѣлградъ презъ 1927 г.) на мъдри заявления — за взаимно разбиране. Следъ завръщането ми отъ византоложкия конгресъ азъ писахъ, говорихъ, проповѣдвахъ въ нашитѣ срѣди за хубавитѣ проблески. Не скривахъ, обаче, че въ срѣбскитѣ управнишки срѣди е заседнала дълбоко онази опасна за славянската идея психология, за която е дума по-горе. Нескривахъ и това, което искрени приятели ми казваха чистосърдечно: „не бързайте ди искате едно сближаване, едно споразумение. Има време и за това. Това време не е дошло! И прибавяха съ една поне нагледъ трогателна наивностъ: „Нашитѣ баби и майки още носятъ шамии по жертви на българскитѣ жестокости. „Че носятъ черни шамии — не се съмнявамъ, но и у насъ не носятъ ли дълбоки жалейки?“. . . възразявахъ азъ.

Знамъ случаи, когато интеллигентни срѣби, професори, учени и публицисти — макаръ искрено желаещи едно разбиране, сближение — не смѣяха, буквално не смѣяха да проявятъ своитѣ съчувствия за едно помирение, за едно подобрене въ взаимоотношенията. И тѣ думаша: „прекрасно . . . ! но, почакайте“!

Имаше и има сѣкашъ невидима една фатална противославянска ржка, която не даваше и не дава до сега да се премахнатъ причинитѣ за недоразуменията . . . Тази ржка създаде вѣроятио и новитѣ „конфликти“.

II

Фактичиската страна на новитѣ конфликти.

Чистобългарскитѣ покрайнини отъ Цариградско, Трънско и Босилиградско, които Ньойи отиждна отъ България,

не били, споредъ нѣкои сръбски дипломати, желанни за Югославия. Тѣ имъ били натрапени отъ сѣюзницитѣ на Съглашението. Сами сръбскитѣ управници били готови да ги отстъпятъ съ добромъ на България и единъ даже близкъ денъ ще сторятъ това, защото виждатъ крайно голѣмата несправедливостъ: да се откажатъ отъ живия български организъмъ кжсове и да се прилепятъ къмъ чужда земя.

Неудобно ни е тукъ да казваме нѣщо повече. Обаче, ако сждимъ отъ действителността, трѣбва веднага да заявимъ, че тѣзи „приятелски“ и „успокоителни“ на ухо шепнания отъ нѣкои сръбски дипломата, изгледва, че не сж били и не сж пущани съ друга освенъ задня цель: да се мами наивния и вѣрующъ българинъ въ несбждни възможности*!

По-искрени, даже до цинизъмъ, бѣха и сж онѣзи сръбски управници и нѣкои тѣхни дипломати, които предупреждаваха безъ забикалки: „догдето не се откажете отъ Македония; догдето не се заречете да поменувате името ѝ, даже да мислите за нея; догдето не спрете да помислювате даже за минало време, че тамъ е имало нѣщо българско — до тогызъ между насъ и васъ нѣма да има мира! И когато българското правителство увѣряваше най-искрено, че то не се мѣси въ вжтрешната работа на СХС; че то прави всички зависеще отъ него, за да се недопускатъ изъ България въ Сърбия никакви враждебни действия — и тогызъ сръбскитѣ управници подновяваха домогванията си и вземаха строги мѣрки даже противъ македонскитѣ бѣжанци въ България: да се закриятъ македонскитѣ организации; да се арестуваатъ и ограничатъ известни деятели.

И понеже за българското правителство не бѣше възможно да извърши незъможното, сръбскитѣ управници започнаха да взематъ още по-крайни противъ България мѣрки: тѣ не само не спираха емигрантскитѣ въоржжени нахлувания въ страната ни; но тѣ ги насърдчваха и улесняваха; тѣ почнаха въ пограничнитѣ мѣста на нашитѣ западни покрайнини всѣкидневни притѣснения и насилия. Свака се сръбско-българска конференция въ Пиротъ, на която се възложи да намѣри известенъ начинъ за миролюбиво разрешение на пограничнитѣ препирни и сношения. Конференцията работи усилено и изготви спогодби и решения. Българското правителство прие и утвърди пиротскитѣ спогодби. Сръбското правителство не само не ги утвърди, но то допусна да се вършатъ и дори засилатъ притѣсненията, насилията и убийствата на границата, които зачестиха! Чужди кореспонденти, дошли въ България, отбелязаха и потвърдчиха тѣзи ужасни вилнения на крайгранични власти и пандури. Единъ безпристрастенъ нѣмски кореспондентъ

— тоя на „Берлинеръ Тагблагъ“, г. Теод. Беркесъ, отъ много години въ Бѣлградъ, си изпати за своята любовъ къмъ истината. Той бѣше безцеремонно изгоненъ отъ Сърбия.

Въ едно писмо (21. VI. 1929) до френската „Лига за защита правата на човѣка и гражданина“, Българската лига изброява редица убийства, вършени безогледно надъ деца и старци, жени и мъже — въ продължение на априлъ, май и юний, само защото сж българи и сж искали да упражнятъ правата си на двувластници. Българската лига поиска международна анкета.

(Писмото на Бѣлг. лига за защита правата на човѣка и гражданина е подписано отъ подпредседателя Д. Мишевъ и секретаря Жакъ Ашеръ. Въ края има приложение мартирологъ на избититѣ българи Бѣлг. лига прибавя една таблица на откъснатитѣ отъ България и присъединени къмъ Нишкия и Пиротския окръжи околии и селища. Отъ този списъкъ се вижда, че културно (по училище, учители и ученици) откъснатитѣ отъ България селища стоятъ много по-високо отъ другитѣ напр. само откъснатитѣ царибродски села съ Царибродъ иматъ по-вече ученички, отколкото въ цѣлия Пиротски окръгъ. Всички български училища въ присъединенитѣ села на едно наеление отъ 64, 510 души, на брой 116 (съ 209 учители, 6892 ученици и ученички) сж били закрити и на тѣзи села не семо не се допуска да иматъ български училища, но не се допускатъ да се казватъ и мислятъ, че сж българи. Тѣ сж вече сърби!)

Подобни позиви къмъ разни високи международни и национални институти съ обѣрнати изъ България още: 1. отъ българското Дружество за миръ и за общ. народитѣ до ОН въ Женева; 2. отъ Българския учителски съюзъ до изпълнителното бюро на Международната учителска федерация въ Парижъ; 3. отъ Славянското дружество до славянскитѣ културни организации и видни славянски деятели; 4. отъ бюрото на Българската социалдемократическа парламентарна група до Международното социалистическо бюро въ Парижъ (за международна анкета). Нашето правителство не е направило подобно предложение. Но сръбскитѣ управници бързатъ да го зашеметятъ съ нови искания, демонстрации, ноти и писма, за да се осуети всѣка анкета. Появиха се на срѣдата нови грѣхове на България: защо, питатъ, давате амнистия на Радославова и Тончева? Забравихте ли, че тѣ сж причинители на катастрофитѣ и на сръбскитѣ злочестини?— че сърбитѣ искаха по единъ списъкъ да имъ се предадатъ за наказание тѣзи и други виновници и виновни за войната и въ войната?

Тактиката на сръбскитѣ управници е постоянно еднѣ и сжща: тѣ не даватъ да се направи какво и да било оплакване срещу югославското управление. Така бѣше и при конституционния режимъ, така е и сега при диктатурата на генералъ Живковичъ и дружина. Особено зачестяватъ

диверсионни обвинения, придиравания и искания, щомъ се усети, че за България се продума добра дума, или се крси да ѝ се помогне въ неволята съ заемъ или другояче, съ нѣкое подобрене на нейното тежко положение.

III

Психологическа и политическа страна на въпроса.

Крайно интересно е, че сръбскитѣ управници поне на страницитѣ на своитѣ официози не скриватъ интимнитѣ си замисли и дръзко изказватъ своитѣ възгледи по сръбско-българскитѣ отношения, Тѣ нито се опитватъ да опровергаватъ обстоятелствата, фактитѣ на убийства и насилия. Тѣ нито съжаляватъ за това, че по този начинъ между дветѣ съседни страни постоянно се създаватъ все по остри причини за найотчаяни и грозни бждни отношения. Силни въ свето победителско положение, одръзостени съ помощта, която имъ се дава или само обещава отъ нѣкои съюзници, увѣрени въ безнаказаностъ за своитѣ деяния, смѣтайки, че „никой нѣма право да се мѣси въ вжтрешната имъ политика на суверенна държава“, обаяни отъ солидарността имъ съ „Малкото съглашение“, сръбскитѣ управници чрезъ свои официози не само обясняватъ, но и прогласяватъ явно нѣколко положения, очертаваши напълно тѣхната психология. Ние вземаме почти буквално отъ сръбския печатъ нѣкои отъ тѣзи послужения, за да се илюстрира невъзможността имъ и домогванията на сръбския шовинизъмъ: (Вж. Трговински Гласник отъ 12 юлий т. г., Правда, Време и Политика).

1. Ние съ българитѣ споримъ за много работи, пише Т. Г., но центъръ на спора е Македония. Българитѣ искатъ и искатъ Македония като тѣхна, населена съ българи. Заради нея вършатъ прерасориловки въ външната си политика. Но тѣй като не смѣтатъ за удобно да признаятъ това, тѣ искатъ съ обвинения и инциденти да докажатъ, че полжението, създадено отъ мирнитѣ договори е неудържимо, и че ревизията имъ е необходима.

2. Тази политика на българитѣ (обвинението се сипе върху главата на изменника на славянството — Ляпчевъ) се налага отъ една ржка, която стои кадъ тѣхъ. Знаемъ съветитѣ, които имъ се даватъ. Но българитѣ забравятъ, че да се иска „международна анкета“, намѣсата на Европа въ нашия споръ—това напомня Фердинандова България. Кобуртѣ повика Европа на Балканитѣ; това прави сега и председателтъ на българския министерски съветъ, г. Ляпчевъ. Единъ българинъ, единъ балканецъ кани Европа да проучи нашитѣ отношения. Още веднажъ ржководителитѣ на България измѣнятъ на интереситѣ на Балканитѣ. Принциптъ:

„Балканитѣ за балканскитѣ народи“ отново се погази. Правятъ това въ София, гдето нѣматъ срамъ и не чувствуватъ вредата.

3. Маматъ се българитѣ, ако мислятъ да спечелятъ нѣщо съ намѣсата на Европа. Нека тѣ помнятъ едно: мирнитѣ договори могатъ да се измѣнятъ само съ сила, а не другояче. Нито едно югославянско правителство не ще позволи на чужденци да се мѣсятъ въ сръбскитѣ вжтрешни работи, а още по малко може да позволи на нѣкого отвънъ да оправѣля нашето държане спрямо съседитѣ.

4. Колкото за Пиротската спогодба, която сръбското правителство не е утвърдило, тя ще може да се утвърди само при две условия: българитѣ да махнатъ отъ границата всички онѣзи, които не сж свързани съ граничитѣ мѣста чрезъ служебна работа, или чрезъ мѣстожителствата си; б. да се свърши чрезъ ликвидация въпросътъ за двувластнитѣ имоти, които сж днесъ и ще сж въ бждеще изворъ на погранични конфликти.

И така: за Македония дума да не става, тя е сръбска; 2. не смѣйте да искате международна анкета; това е върховна измѣна на принципа: „Балканитѣ за балканцитѣ“; т. е. за сърбитѣ; 3. договоритѣ сж вѣчни — неразривни и неизмѣнни освенъ ако отворите вайна и победите; 4. Пиротскитѣ спогодби не могатъ се приложи, ако не се унишжатъ двувластнитѣ имоти и създаде тѣй наречена заповѣдна зона.

И това се пише и проповѣдва отъ официози, следователно, това е и мисълта на управницитѣ — изявявана отъ тѣхъ на лѣво и на дѣсно. Впрочемъ това се установява и отъ най-новитѣ две ноти, подадени на Българското правителство отъ пълномощния мръ на Кралство СХС въ София. Въ тѣхъ се полагатъ не само сжщитѣ искания, изтъкватъ сжщитѣ доводи, но до-известна степенъ и тонътъ е сжщиятъ. Той си остава дълбоко обиденъ за една суверенна, при това братска съседна страна!

IV

Нови фази.

Българското правителство, веднага следъ приятелскитѣ съвети на Англия и Франция, дадени сжщевременно въ Бѣлградъ и София, се опита да се разбере съ Югославия. Преди всичко българското правителство обясни официално, че то е одобрило още на 16 априль спогодбитѣ приети въ Пиротската конференция. При това то е представило на югославското правителство изработенитѣ отъ българската делегация три правилника, почиващи върху пиротскитѣ решения: единъ за движението на двувла-

стниците, други за службата на границата и за учредяването на постоянна смѣсена анкетна комисия, и трети — за полицейскитѣ мѣрки по облекчаване преминаването на границата при пътуването между дветѣ държави. Прочее, откакъ Пиротската конференция завърши своята задача и представи решенията по спогодбитѣ да се одобрятъ отъ Бѣлградъ, както и да се приематъ тритѣ правилника, изработени отъ българската делегация, по съгласие съ сръбската, — българското правителство своевременно одобри тѣзи спогодби и правилници. То чакаше да сторятъ сжщо въ Бѣлградъ. Напусто. Най-напредъ въ Бѣлградъ мълчатъ, после изтъкватъ нови искания и настояватъ върху най-тежки мѣроприятия, неприети въ Пиротъ: 1. да се ликвидира съ двувластнитѣ имоти, т. е. тѣ да се откупятъ; 2. да се създаде неутрална зона между дветѣ съседни граници отъ 10 километра. Това се проповѣдваше ежедневно въ сръбския печатъ. Това се казва и въ нотата на г. пълномощния югославски министъръ отъ края на юлия. Но не стигаше само това. Властническиятъ „победителски“ духъ на Бѣлградъ се прояви въ нови неумѣстни, оскърбителни за България искания, които сжщо най-напредъ бѣха пуснати въ официалния печатъ (между други въ Трговински Гласник.) . . . Югославскиятъ пълномощенъ министъръ въ София на 24. VII подаде писмо — въ действителность нота — срещу гласуваната отъ Народното Събрание на 30 юний амнистия. Нотата се позовава на чл. чл. 118, 119 и 120 отъ Ньойския договоръ, които предвиждатъ сжденето отъ съглашенски сждилища на лица и поданници на победенитѣ държави, провинени въ нарушения на правила, предвидени въ международнитѣ договори въ съвременната война. Сега, въ тази странна нота, Бѣлградъ пита, какъ съгласува българското правителство амнистията съ Ньойския договоръ.

Правителството на България отговори. И отговорътъ му е изчерпатнленъ, обоснованъ юридически и международно-правно.

Първото и сжщественото нѣщо, което въ случая изтъква и българското правителство въ отговора си (2 августъ) на нотата за амнистията, е: Дадената на 30. юний отъ българското Н. С. амнистия не противоречи въ нищо на Ньойския договоръ, защото тази амнистия не засѣга престжпления, визирани отъ посоченитѣ чл. чл. 118, 119 и 120 на договора.

По този начинъ би могълъ да се смята за изчерпанъ въпросътъ, бидейки той неоснователно подигнатъ. Но, както твърде умѣстно се казва въ българския отговоръ: законътъ на Н. С. за амнистията е единъ актъ, произхождащъ отъ суверенното право на Държавата да предприема действия, които не противоречатъ на международнитѣ задължения

и мърятъ, както е съ този законъ, умиротворението и успокоението на страната. Какво има да възрази на това „братска“ и „славянска“ Сърбия?

Но туй, което въ този въпросъ за амнистията е най-тежко и обидно за човѣщината, за правото, за съвестята — то е, че сръбскитѣ управници смѣтатъ да повърнатъ на това време похватитѣ на Сръднитѣ вѣкове: да нѣма прошка, да нѣма амнистии, да се продължаватъ кървавитѣ разправи за политически престѣпници. Ножъ, бѣсилки, изтезания, мъчения! — ето това е, което искатъ отъ Бѣлградъ. Това е, което искаше и вършеше Тиранията на сръдновѣковна Австрия въ нейнитѣ владения въ Италия; това, което се мислѣше, че е съвсемъ изоставено, забравено следъ научнитѣ трудове на Бекария и други криминалисти; това, което новото право сматраше за погребано, веднажъ за винаги — страшиятѣ страници у Селвио Пелико въ неговитѣ „Тъмницитѣ ми“ — всичко туй нова Югославия не се стѣснява да иска да го възкръси.

И на втората нота на Бѣлградъ за пограничитѣ „инциденти“ българското правителство ще отговори, вѣрваме, съ достоинство. Може, най-последно, да се подкачатъ нови „прѣки“ преговори, каквито иска Бѣлградъ и съветватъ правителствата на Велики сили за разрешение на спорове по „убийствата“ на границата. Вѣрваме, обаче, българското правителство ще настои, преди всичко, да се уважатъ пиротскитѣ спогодби, подписани и отъ дветѣ страни, къмъ които спогодби има изработени и три правилника. Тѣзи спогодби разрешаваха спорнитѣ погранични въпроси. Но Бѣлградъ мълча по тѣхъ три месеци и половина. По право, той не мълча, той действа. Пандуритѣ му проливаха невинна кръвъ на границата . . . Сега, когато свѣтътъ е ужасенъ отъ тѣзи жестокости — нѣма ли да се дойде дѣ едно разбиране?

V

Заклучение.

Съ дълбока тъга на душата си взехме перо и сложихме на книга предходнитѣ бележки. Изложенитѣ факти и данни извикватъ дълбока болка у всѣко славянско сръдце; тѣ убиватъ всѣко радение за славянско сближение и славянска взаимностъ. Намъ се не ще нито да винимъ ко го и да било, нито да диримъ и да слагаме отговорности върху които и да било.

Но ние не можемъ да не попитаме: ако принципътъ „Балканътъ за балканцитѣ“ не допусна чужда намѣса — въ исканията за каквато се обвинява напраздно България, — то този сщия принципъ, позволява ли да се обезродяватъ,

тъпчатъ, унищожаватъ балканскѣ народи, съ кристализирано народностно усѣщане и разбиране? Южното славянство, частъ отъ голѣмата славянска челядь, допуща ли на носителитѣ на свѣтли идеи за велика и културна Югославия — да заплашватъ съ беди и неволи една, нека приемемъ, даже грѣшна страна, каквато е „победена“ България? Не изкупи ли вече тази България „своитѣ чужди“ грѣхове и не стигатъ ли вече тѣзи жестоки отношения къмъ нея? Ако дирене международна „помощъ“ е вѣроломство, то сигурно никакво право нѣматъ сърбитѣ да сочатъ вѣроломство у българитѣ, преди да се поогледатъ и поизучатъ фактитѣ на далечно и близко минало! Прочее, оставете на страна „вѣроломствата“!

Българскитѣ политически срѣди не единъ пжтъ напомняха, че България протяга ржка за съседско и братско споразумяване . . . Посочиха се предпоставкитѣ. Отговаря се: „престанете да говорите за Македония“, а въ това време въ Македония се чуватъ вопли и неволи на славяни, македонски българи. Иматъ право сръбскитѣ управници да се сматрятъ силни и могъществени, но значи ли това, че тѣмъ всичко е позволено? че иматъ право да третиратъ България като подневолия, васална и да я заплашватъ всѣкакъ? Съюзитѣ, съ които е свързана Югославия, наистина е правятъ „недосегаема“, „неуязвима“. Но отъ где-накжде Югославия се бои отъ обезоржжена, малка, ограничена, смазана всѣкакъ България? Ако сърбитѣ говорятъ за мораль и осждатъ въ неморални действия българитѣ, загдето искатъ отъ ОН международна анкета, тогазъ какъвъ е този мораль, който запретява на обидени, на онеправдани, на страдащи „да изохкатъ“ и да подирятъ законенъ миренъ международенъ лѣкъ на болкитѣ си? Какво вѣроломство има въ това? Къмъ кого да се обърнатъ българитѣ, когато „славянски братя“ искатъ да имъ взематъ душата . . . и „славянски братя“ помагатъ за това, макаръ съ малчанието си?

Славянската идея се разпѣва на кръсть. Срѣдитѣ около Славянското дружество въ България, винаги готви да поддържатъ всѣко разумно разбиране и съседско сближение съ Югославия, сж въ пълно сиушение. Какъ да говоришь за славянска идея при това поведение на сръбскитѣ управници! Какъ да гледашь спокойно, когато славяни не само тъпчатъ славяни, но ги и изтрѣбватъ, правятъ всичко за погубването имъ?!

Никой, обаче, у насъ въ славянскитѣ срѣди, не се отчайва. Буритѣ идватъ много пжти и отминаватъ, безъ да се разразяватъ, а тѣхнитѣ грѣмъ и мълнии само прочистватъ въздуха. Затменията никога не означаватъ изчезване на свѣтлината... Опомняне не може да не дойде! И славянската идея, като свѣтла, дейна, налагаща се поради интереси културни.

стопански, демократически, всечовъшки ще свѣтне, ще се наложи. Тя ще тържествува. Рано или късно — защото идеята за славянско единение е вѣчна въ историята, вѣчна въ миналото и безсмъртна за бъдещето. Ще дойде день, а може би и да е скоро, когато всички славяни ще се убедятъ, че само съюзитѣ съ чужденци не съ надеждни и трайни, че не мечта, а реалностъ трѣбва да стане славянската идея за солидарностъ! Тя е преддверие на онова, което се гони чрезъ ОН и онова, което се носи като блѣнъ за едни Европейски Съединени Щати".

Софи, 5. VIII. 1929 г.
